

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.).

1 |
בס"ד | גיליון 99
פרשת כי תבוא
התשפ"ב
גיליון מורחב

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה - סיפורים מגדולי ישראל

מחשבה כנגד מחשבה

דברים כ"ו ה': "ועניתי ואמרתי לפני ה' אלקיך ארמי אבד אבי ויגד מצרימה ויגר שם במתי מעט ויהי שם לגוי גדול עצום ורב".

ארמי אובד אבי: "מזכיר חסדי המקום ארמי אובד אבי, לבן ביקש לעקור את הכל, כשרדף אחר יעקב. ובשביל שחשב לעשות, חשב לו המקום כאלו עשה, שאומות העולם חושב להם הקב"ה מחשבה [רעה] כמעשה".

(רש"י)

הקשר בין עכברים ומעשרות

דברים כ"ו ב': "כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר ונתתה לגוי לגר לתום ולא למנה ואכלו בשעריך ושבעו".

בירושלמי (דמאי) במעשה דרבי פינחס בן יאיר, איתא שעכברים באים אם אין מפרישים מעשרות. ויש לעיין מה מדה כנגד מדה, יש בזה.

דרכם של עכברים שרואים אוכל קוראים לחבריהם שיבואו ויאכלו עמם, ולכן נקראים רשעים (תוספות ב"מ דף מ.), לכן יבואו העכברים שמטבעם לתת לחבריהם, ויאכלו את תבואותיהם של אלו הקמצנים שלא נתנו מעשרותיהם מתבואתם.

(ע"פ ספר שער בת רבים)

צדקה הופכת את מידת הרוגז לרחמים

דברים כ"ו ט"ו: "השקיפה ממעון קדשך מן השמים וגברך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתתה לנו כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש".

"... רש"י מביא מחז"ל, שכל מקום שנזכר במקרא לשון השקפה, הוא לרעה, כמו "וישקפו על פני סדם" (בראשית ח"ח ט"ז) ועוד מקומות. חוץ מהשקפה הנזכרת כאן, שהיא לטובה, שגדול כח מתנות עניים שהופך מדת הרוגז לרחמים (רש"י בראשית שם) ונראה שהיא מדה כנגד מדה, שכאשר אנו מרחמים על מי שאין לו כדי פרנסתו, גם הקב"ה מרחם על מי שאין לו זכויות, וממילא מתהפכת מידת הרוגז למידת הרחמים...".

(רבי אביגדר נבנצל שליט"א)

מדוע לא מצא האיש מממנים להדפיס את הספר הקדוש

דברים כ"ח ס"ח-ס"ט: "והשיבך ה' מצרים באניות בדרך אשר אמרתי לך לא תסיף עוד לראתה והתמכרתם שם לאיביך לעבדים ולשפחות ואין קנה: אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכת את בני ישראל בארץ מואב מלפני הברית אשר כרת אתם בחרב".

מעשה שאיש עני והגון הפציר בהר"ר א"ב קלוגר זצ"ל ליתן לו כתי על התורה מחיבורי הג"ר שלמה קלוגר זצ"ל לנסוע עם הכתי לקבץ מעות להדפיס.

לרוב הפצרתו נעתר אליו, והאיש ההוא שם לדרך פעמיו, ולא הצליח בדרכו ולא קיבץ מעות די צורך ההדפסה ויצר לו מאד. ויבוא לפני רב גדול ומפורסם אחד וישפוך את מר שיחו שבכל מקום מזכירים כ"כ את שמו של המחבר בחדרת קודש וכל ספריו יקרים וחביבים מאוד בעינם, ומדוע עלה הגורל על ספר זה שלא לבוא לדפוס.

ויבקש הרב מאת האיש להראות לו את החיבור, ויפתח את הספר וימצא כתוב בפרשת כי תבוא ביאור על הפסוק "והתמכרתם... לעבדים ולשפחות ואין קונה - אלה דברי הברית", שהקשה דיש להבין הסמיכות של הפסוקים. וכתב שהנה בעוה"ר ימים באים קודם ביאת המשיח אשר קרן התורה ישפל עד שיסע איש עם ספר חדש למוכרו ולא ימצא שום קונה עליו, וזה מרמזת התורה "והתמכרתם שם לאיביך לעבדים ולשפחות ואין קנה, אלה דברי הברית", שלא ירצה שום איש לקנות את דברי התורה. ויאמר לו הרב עתה נפתרה חידתנו, יען כי בחיבור הזה נפיק מפומיה דהרב המחבר הק' כי אין קונה שום ספר בימים הבאים, לכן נתקיימו דיבוריו הקדושים דווקא בספר הזה שלא רבו התורמים עליו להדפיס.

(אוצר שיחות חכמים, חלק דעת זקנים שמע שלמה)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

2

בס"ד | גיליון 99

פרשת כי תבוא

התשפ"ב

גיליון מורחב

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה - סיפורים מגדולי ישראל

חשיבות עניית אמן כהוגן

דברים כ"ז ט"ו: "... וְעָנָו כָּל הָעָם וְאָמְרוּ אָמֵן".

במדינות אספניא היו מקדם קהילות קדושות קודם גזירות תתנ"ו. והיתה שם עיר גדולה לאלוקים, עיר ואם בישראל, והיה שם מלך אחד והיה רוצה לגרש אותם כמה פעמים. והיה שם אב בית דין חסיד ועניו גדול ועשיר גדול והיה נושא חן בעיני המלך. ובכל פעם שהיה בדעתו לגרש היהודים היה החסיד הזה מפר עצתו ומבטל רעתו.

ויהי היום, ויכעס המלך על היהודים וציווה לגרש אותם. ובאו כל בני הקהל להחסיד הלזה, שילך למלך להמליץ בעדם לבטל הגזירה כפעם בפעם. והצליח מעשה השטן בעוונותינו הרבים, ובאו לעת מנחת הערב להחסיד. והשיב להם החסיד הזה, שילך עמכם, רק שיתפלל תחילה תפילת מנחה, כי ראשית חכמה יראת ה'.

ויפצרו בו ויאמרו לו: "זו גם כן מצוה רבה להציל כלל ישראל, ועתה עת רצון לפני המלך, ואחר כך תתפלל".

ויעש החסיד כן והלך עמכם לחצר המלך. ויהי כאשר ראה אותו המלך, נשא חן בעיניו וירץ לקראתו ויחבק לו וישק את החסיד הזה. וישפוט החסיד בדעתו, שבודאי יבטל המלך הגירוש, והיה מסבב בדברים אחרים עם המלך. ובתוך כך בא כומר אחד ממדינות המלך ממרחקים לפני המלך, ויפול על רגליו של המלך, ויברך את המלך ברכה ארוכה חשובה בלשון לטינית או לעז.

וכשראה החסיד, שיעבור זמן המנחה, הלך לקרן זווית אחת להתפלל מנחה. ודעת החסיד היתה שיש לו שהות להתפלל, קודם שיפסוק הכומר הזה מלברך את המלך. ובתוך תפילת החסיד קם הכומר ההוא על רגליו וציווה לכל בני הבית העומדים שם לענות אמן על הברכה, בעבור שתקיים ברכתו. ויענו כולם יחדיו: "אמן".

והחסיד לא הבין לשונם ולא ענה אמן, ולא היה רוצה להפסיק בתוך התפילה. ושאל הכומר, אם ענו כל בני הבית אמן.

והשיבו: "כן".

ושאל אם ענה היהודי אמן. והשיבו: "לא, בעבור שמתפלל שם".

ויהי כאשר שמע הכומר, שלא ענה היהודי אמן, תלש את שערות ראשו ויצעק צעקה גדולה ומרה ויאמר: "אוי על המעשה הרע הזה, שבעבור היהודי הזה לא תתקיים הברכה, שלא ענה אמן על ברכתי!".

ויהי כאשר שמע המלך את דברי הכומר, ויקצוף המלך מאד ונהפך לו לאכזר. ויצו את עבדיו להרוג את החסיד ולנתחו לנתחים. ויעשו כן והמיתו אותו בייסורים קשים, וינתחוהו וישמו את הנתחים בתוך שמלה וישאום לביתו. ואחר זאת גירש המלך את כל היהודים.

והיה שם חסיד אחד, חבירו של החסיד שנהרג, והוא היה יודע חסידותו של אותו חסיד. והיה כמתרעם על מידותיו של הקב"ה כביכול, וישפוט אותו החסיד בדעתו, שבודאי עבר החסיד הנהרג איזו עבירה בצנעא, כי מי חסיד הקב"ה דעבד דינא בלא דינא?! [כלום חשוד הקב"ה שיעשה דין בלא דין? (ברכות דף ה:)] והיה אותו החסיד מתענה ובוכה ומתפלל, שיודיעו לו מן השמים, על איזה חטא נהרג החסיד הזה במיתה משונה? ויתבודד החסיד בחדר אחד יושב ומשתומם על החסיד הנהרג.

ובא החסיד הנהרג אליו בעצם היום בחדר אשר הוא יושב לבדו ומשתומם. ויחדר החסיד חרדה גדולה. ויאמר לו החסיד הנהרג: "אל תירא ואל תחת". אמר אליו החסיד: "יודע אני, שחסיד גדול היית, רק אמור לי: על מה עשה ה' לך ככה, ומה חרי האף הגדול הזה?".

והשיב החסיד הנהרג: "אני אומר לך באמת, מימי לא עשיתי שום עבירה, רק הקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה, ורוב העולם אינם נזהרים בעוונותינו הרבים בזה החטא. שפעם אחת בירך בני הקטן ברכת המוציא לחם מן הארץ, ושמעתי ולא עניתי אמן על הברכה. והאריך לי הקב"ה אפו עד המעשה שנגעשה לי בעמדי לפני מלך בשר ודם, שלא עניתי אמן על ברכת המלך, ויחר למלך מאד. באותה שעה דנו אותי על שלא עניתי אמן על ברכת בני. לכן אתה, חברי, תספר באזני בנך ובן בנך ולכל באי עולם את המעשה הזה והזהירם על עניית אמן".

ופרח לו האיש החסיד.

(ווי העמודים מבן השל"ה הקדוש סימן י')

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

3

בס"ד | גיליון 99

פרשת כי תבוא

התשפ"ב

גיליון מורחב

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

לא עסקת בתורת משה לשמה – לכן לשמה היית

דברים כ"ח ל"ז: "והיית לשמה למשל ולשנינה בכל העמים אשר ינהגך ה' שמה".

"לשמה", אותיות "למשה" וכן אותיות "ולשמה". כלומר, לא עסקת בתורת משה לשמה – לכן לשמה היית.

(רבינו אפרים)

מה אתה אף אני

דברים כ"ח י"ב: "יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארץך בעתו ולבנות את כל מעשה ידך והלויית גוים רבים ואתה לא תלונה".

"... עוד אמר כיוצא בזה במדרש אגדה (מנורת המאור הראשון פרק הצדקה) ומהו אהיה אשר אהיה, כשם שאתה הווה עמי כך אני הווה עמך. אם פותחין את ידיהם ועושין צדקה אף אני אפתח את ידי, שנאמר: יפתח ה' לך את אוצרו הטוב (דברים כ"ח י"ב), ואם אינן פותחין את ידיהם מה כתוב שם, הן יעצור במים ויבשו וגו' (איוב י"ב ט"ו)".

(רמב"ן שמות ג' י"ג)

★★★

עבירה בסתר – חוסר לחם בסתר

דברים כ"ז ט"ו: "ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה תועבת ה' מעשה ידי חרש ושם בסתר ויענו כל העם ויאמרו אמן".

בסתר: "ד' במסורה. ושם בסתר. מכה רעהו בסתר (להלן כ"ז כ"ד). כי אתה עשית בסתר (ש"ב י"ב י"ב) בענין בת שבע. כי תאכלם בחסר כל בסתר (להלן כ"ח נ"ז). לומר אם תעשה בסתר, תאכל בחסר כל בסתר".

(בעל הטורים)

★★★

כאשר שש לטובה – כן ישיש לרעה ח"ו

דברים כ"ח ט"ג: "והינה כאשר שש ה' עליכם להיטיב אתכם ולהרבות אתכם כן ישיש ה' עליכם להאביד אתכם ולהשמיד אתכם ונסחתם מעל האדמה אשר אתה בא שמה לרשתה".

"והיה כמו ששמח מאמרו של ה' עליכם להטיבכם ולהרבות אתכם, כך ישמח מאמרו של ה' עליכם גוים זרים להאביד אתכם ולהשמיד אתכם ותעקרו מעל האדמה שאתם באים שמה לרשתה".

(כתר יונתן)

אל ידקדק אדם לחפש דווקא את הכהן הצדיק והנשגב ביותר, כשם שהקב"ה לא דקדק לתת את תנובת השדה רק לאיש הראוי ביותר

דברים כ"ו ג': "ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם ואמרת אליו הנדתי היום לה' אלקיך כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו".

בגמ' (ר"ה דף כה:): דרשו פסוק זה: "אשר יהיה בימים ההם - וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל הדיין שלא היה בימיו, אלא אין לך לילך אלא אצל שופט שבימך". דווקא אצל מצוות ביכורים מציינת התורה שצריך ללכת אל הכהנים אשר יהיו בימים ההם, כי בשעה שאדם מביא מתנובת כרמו ושדהו, אל ידקדק לחפש דווקא את הכהן הצדיק והנשגב ביותר, כשם שהקב"ה לא דקדק לתת את תנובת השדה רק לאיש הראוי ביותר...

(חסד לאברהם פרשת כי תבוא)

★★★

המבזה אביו ואמו, יתלה על העץ ויסקל באבנים

דברים כ"ז ט"ז: "ארור מקלה אביו ואמו ואמר כל העם אמן".

באוצר המדרשים (אייזנשטיין, עשרת הדברות): "כל המבזה אביו ואמו, יתלה על העץ ויסקל באבנים, כי כן מצינו באבשלום בן מעכה, על שביזה את דוד, נתלה על העץ והושלך בשחת והקימו עליו גל אבנים".

פירוש: ראוי לאדם להעלות את אביו ואמו על נס, ולשבחם ולפארם, והנה המבזה אביו ואמו לא רק שלא העלה רומם אותם בעיניו ובעיני אחרים, אלא השפיל והוריד כבודם, ומדה כנגד מדה, שהשפיל כבודם - יושפל וירד כבודו, ועל שלא העלה כבוד הוריו, יועלה הוא... ויתלה על עץ לעיני כולם, ויסקל באבנים על ש"השליך" אבנים (ביזה) את הוריו.

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.).

4

בס"ד | גיליון 99

פרשת כי תבוא

התשפ"ב

גיליון מורחב

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

הבא למקום חדש וקדוש - מקבל נשמה חדשה המתאימה למקום קדוש, ולהיפך במי שעוזבה

דברים כ"ו א': "וְהָיָה כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָךְ נַחֲלָה וִירְשָׁתָהּ וְיָשַׁבְתָּ בָּהּ."

"אמרו רז"ל (כתובות דף קיא.): 'כל הקבור בארץ ישראל כאילו קבור תחת המזבח, כתיב הכא, 'מזבח אדמה תעשה לי' וכתוב 'וכיפר אדמתו עמו' וראיתי בס' הקדמונים הקדמה מפוארה כי כשם שאין מלאכים שבחוץ לארץ נכנסים לא"י ומלאכים שבא"י אין יוצאים לחו"ל, כן אם אדם מחו"ל בא לדור בא"י, נשמתו שבחו"ל אינה נכנסת עמו אלא לילה הראשונה שנכנס לתחום א"י, בחזיון לילה מחליפין נשמתו ונותנים לו נשמה מא"י והוא סוד 'נותן נשמה לעם עליה' (ישעיה מ"ב ה'), וזבה אתי שפיר שמוחלין לו על כל עוונותיו מפני שנעשה בריה חדשה ונקי וכקטן שנוולד דמי.

וגם ראיתי בהקדמה זו שאם ח"ו אדם שבא לשכון כבוד בארץ הקדושה ואחר כמה ימים עוקר דירתו מא"י בלתי שום אונס כלל, אזי כשיגיע לסוף תחום א"י מחליפין נשמתו מא"י, ונותנין לו נשמתו הקדומה ושכינה מייללת עליו וצווחת ואומרת: מה מצאתם בי עוול כי רחקתם מעלי, ומקללת אותו ורודפת אותו עד החורמה רח"ל [הערת המלקט: נראה דביאור הענין הוא שהבא למקום חדש וקדוש - מקבל נשמה חדשה המתאימה למקום קדוש, ולהיפך במי שעוזבה].

והנה בעינינו ראינו כמה בני אדם עשירים גדולים שבאו מחו"ל אל הקודש וישבו ימים או עשור ואח"כ בלתי שום סיבה חזרו לעירם והיתה אחריתם מרה כלענה, שירדו מנכסיהם ובאו לכלל עניות עד שמתו בעירום ובחוסר כל ובניהם נודדים ללחם רח"ל, את זה ראו עינינו לא אחר ולא שנים ונראה בחוש הראות כי רעה תבוא אליהם מקללת השכינה כי עזבו מקור מים חיים וילך לו אל ארצו ארץ העמים.

והנה עינינו ראינו פלאי פלאות שכל מי שמקבל דירת ירושלים ושאר ארצות החיים בשמחה ובטוב לבב באהבה רבה כדת מה לעשות, גם ארץ הקדושה קולטתו ומראה לו פנים של שמחה ונדמה בעיניו דירת ארץ ישראל כאילו ישב בגן עדן משכמת מבטחים ועליות מרווחים בהיכל מלך, ואפילו שהוא דר בשפל המקומות ובעודנו בחו"ל היה לו בתים מלאים כל טוב וגינות ופרדסים, אפילו הכי חשוב בעיניו בית שיש בו ד' אמות יותר מכל טוב שהיה לו בחו"ל כנגד התועלת שיהיה לו בחייו ובמותו עד שאמרו רז"ל 'כל ההולך ד' אמות בא"י מובטח לו שהוא בן העוה"ב', ובחושבו ההבטחה שהבטיחו לו רבותינו ז"ל שהוא בן העוה"ב, לתוהו והבל נחשבו לו כל טוב ותענוגי חו"ל וגנות ופרדסים שהיה לו כי אין בס תועלת והיום כאן ולמחר בקבר ועזב לאחרים כל טוב חו"ל ואין מליון לו הגנות והפרדסים אשר היה ואשר נטע לאחר מותו ושמח בחלקו שזיכהו ה' לעלות ולראות במקום הקדוש דוכתא דמשה ואהרן לא זכו לה, והוא זכה להתיישב בה, היש חיק מתוק מזה ושש ומתפאר שמח וטוב לב ונותן הודאה ושבח, אזי סגולות הארץ מתוקמים בו ומאריך ימיו בטוב ושנותיו בנעימים ואם היה לו איזה חולאים בחו"ל ארץ רפאים תחשב ושב ורפא לו ובריא עדיף.

כפי אשר יחשוב על ארץ הקדושה - כך תדמה א"י על האדם

... ולהיפך ראינו בעינינו שהמקבל דירת א"י למשא כבד בעצבון לב ורוח נכאה, כל ימיו מכאובים ותוהא על הראשונות איך עזב תענוגי חו"ל בהשקט ובטחה ובא ונתיישב בערי הקודש כי אין לו מנוחה, וכה יאמרו זכרנו את הדגה אשר אכלנו בחו"ל ומיני מטעמים ועתה נפשינו יבשה בלחם הקלוקל וראה בחוש הראות כי במדה שאדם מודד בה מודדין לו, גם ארץ הקדושה מסתרת פניה ממנו ודירת א"י לרעה יחשב לו כל ימי עני רעים רבות רעות וצרות הרפתקי בישי ובוקי סריקי וחולאים ונאמנים, ואיורא דא"י מזיק לו, כי אין לארץ הקדושה חפץ בו, ועל זה הכל נראה בעיניו כקוצים וכדבר מאוס ונבזה, ואל תתמה על החפץ שהרי ראינו בדברי רז"ל דמיון לזה לעת"ל עתיד הקב"ה לשחוט יצה"ר, לצדיקים נדמה להם כהר ולרשעים נדמה להם כחוט השערה וכו'. ואמרו המפרשים שלכל אחד נדמה לו ע"פ מידותיו, לצדיקים שהיה נדמה להם אפילו חטא קל כעוון חמור, וע"ז נשמרו מן החטא לכן נדמה להם כהר, ולרשעים שאפילו חטא חמור נחשב להם לדבר קל, ע"ז נדמה להם כחוט השערה, אף כאן, כפי אשר יחשוב על ארץ הקדושה - כך תדמה א"י על האדם, וזה מובן מ"ש הנביא (ישעיה ס"ו י'): 'שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה', ומובן".

(טוב ירושלים עמוד ד')

מרגליות

מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.א)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

אם נהפוך את התנהגותנו, יהפוך ה' לנו את הקללה לברכה

דברים כ"ח ל"א: "שוֹרֵךְ טְבוּחַ לְעִינֶיךָ וְלֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ, חֲמֶרְךָ גָּזוּל מִלְפָּנֶיךָ וְלֹא יָשׁוּב לְךָ, צֹאנֶךָ נִתְּנֹת לְאִיבֶיךָ וְאִין לְךָ מוֹשִׁיעַ".

רבותינו גילו שבתוך הקללות חבויות ומסתתרות להן ברכות גדולות, אם נקרא פסוק זה למפרע נמצא ברכות אלו: מושיע לך, ואין לאיביך נתנות צאנך! לך ישוב, ולא מלפניך גזול חמרך! ממנו תאכל, ולא לעיניך טבוח שורך! אם נהפוך את התנהגותנו, יהפוך ה' לנו את הקללה לברכה. אם נשתנה, ישנה ה' את אופן קריאת הפסוק, ובמקום הקללות נמצא ברכות גדולות שירדפנו וישיגונו, בב"א.

(ע"פ הרב החיד"א זיע"א)

עבודה כנגד עבודה. שקלים כנגד שקלים. תיקון כנגד תיקון. ערום כנגד לבוש

דברים כ"ח מ"ז: "תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב מֵרַב כָּל".

"... וכה"א תחת אשר לא עבדת' וגו', לא רציתם להשתעבד לשמים - הרי אתם משתעבדים לפני גוים ערביים, לא רציתם לשקול שקלים שמים בקע לגולגולת - הרי אתם שוקלים ט"ו שקלים במלכות אויביכם. לא רציתם לתקן את הדרכים ואת הרחובות לעולים לבית הבחירה - הרי אתם מתקנים את הבורגנות העולים לצרכי המלכים, וכה"א תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב ועבדת את אויביך בשנאה, תחת אשר לא עבדת את ה' מלובש, ועבדת את אויביך בערום, תחת אשר לא עבדת את ה' מרוב כל, ועבדת את אויביך בחוסר כל. מאי חוסר כל, שנטלה דעת מהן ובחוסר תורה מהן".

(ילקוט שמעוני מלכים א' רמז קפ"א)

מצוות ביכורים היא תיקון לחטא המרגלים

דברים כ"ו ט': "וַיִּבְאֲנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתֵּן לָנוּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת אָרֶץ זֶבֶת חֶלֶב וְדִבְשׁ".

מצוות וידוי ביכורים מתקנת את הדיבור של הוצאת דיבה על הארץ, כי זה לעומת זה עשה האלוקים, המרגלים אמרו (במדבר י"ג כ"ז-כ"ח) "זוה פריה, אפס כי עז העם היושב בארץ, והיתה כוונתם להוציא לעז על ארץ ישראל, ואנו מביאים ביכורים פירות ארץ ישראל ומשבחים ואומרים בוידוי ביכורים (דברים כ"ו י' שם ט"ו): 'ועתה הנה הבאתי מן האדמה אשר נתת לי... ארץ זבת חלב ודבש'. וכידוע התיקון הוא להפוך הרע לטוב; המרגלים בכו בלילה ההוא, וכל העם בכה עמהם, וגם היה להם 'מקרא' הוצאת דיבה על ארץ ישראל, לעומת זאת אנו מהפכים הכל לצד הטוב, לא בוכים אלא שמחים, כמ"ש (דברים כ"ו י"א) 'ושמחת בכל הטוב'. וכן כתוב במשנה (ביכורים פ"ג מ"א) כיצד מפרשין הבכורים, יורד אדם בתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה, אשכול שביכר, רימון שביכר, קושרו בגמי, ואומר: הרי אלו ביכורים. ומדוע נקט התנא דווקא פירות אלו: תאנה, אשכול ורימון, ולא שאר שבעת המינים? משום שאלו הפירות שהביאו המרגלים מארץ ישראל (במדבר י"ג כ"ג), וכיון שחטאו באלו ג' הפירות, ומצוות ביכורים באה לתקן חטא זה, לכן מציין התנא דווקא אלו ג' הפירות.

בספר "אמרות השם", הוסיף, שבדרכם לירושלים היו מביאי הביכורים משוררים שירה גדולה ובוזה תיקנו המרירות שהיתה מנת חלקם של ישראל בשוב המרגלים מא"י, וכן היו נושאים הפירות על הכתף, לתקן אופן נשיאת הפירות ע"י המרגלים על כתפיהם, כמו שכתוב: 'וישאוהו במוט בשנים' (במדבר י"ג כ"ג).

(ע"פ רבי מנחם זמבא הי"ד זצ"ל)

אם שמעת למצותי, אף אני שומע תפילתך

דברים כ"ח א': "וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ לְשָׁמֵר לְעִשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם וַיִּתְּנֶךָ ה' אֱלֹהֶיךָ עֲלֶיךָ עַל כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ".

"והיה אם שמוע, אמר ר' יהושע דסיכנין בשם רבי לוי: אמר הקב"ה: אם שמעת למצותי, אף אני שומע תפילתך".

(דברים רבה ז' ג')

אם אתה תשמע, גם דבריך יהיו נשמעים

והיה אם שמוע תשמעו, אם אתה תשמע, גם אתה דבריך יהיו נשמעים, קרי ביה "תישמעו".

(שפתי כהן)

מרגליות

מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.ה)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

דרך כנגד דרך

דברים כ"ח ז': "יתן ה' את איביך הקמים עליך ונפיים לפניך בדרך אחד ויצאו אליך ובשבעה דרכים ינוסו לפניך".

כתב רש"י בד"ה ובשבעה דרכים ינוסו לפניך: "כן דרך הנבהלים לברוח מתפזרין לכל צד". הנה יש לעיין מדוע נקט הכתוב "שבעה" דרכים דווקא.

ונ"ל בס"ד דשמא י"ל שעל שלא שמרו שבע מצוות בני נח - ינוסו בשבעה דרכים.

שבע מצוות בני נח שהוטלו על הגויים הם שבעה הדרכים המזכות אותם לחיי עוה"ב (במדה המסויימת שהם זוכים לה), ועל שלא השכילו ללכת בדרך זו, ינוסו בשבעה דרכים כנגדם וימדד להם כמדתם, מדה כנגד מדה, דרך כנגד דרך.

ולפי זה יש לומר על זה הדרך בפסוק (שם שם כ"ה): "יתנך ה' ונגף לפניך איביך בדרך אחד ויצאו אליו ובשבעה דרכים ינוסו לפניך..." דעל שלא שמרו המחוייבים בתר"ג מצוות (שהם תר"ג דרכים לבוא לחיי עוה"ב), ינגפו וינוסו בשבעה דרכים לפני מי שנצטוו על שבע מצוות בני נח.

(בעמח"ס מנחה קטנה)

אם האדם זוכר - ה' שוכח. אם שוכח - ה' זוכר

דברים כ"ו י"ג: "ואמרתי לפני ה' אלקיך בערתי הקדש מן הבית וגם נתתיו ללוי ולגר לתום ולא למנה ככל מצותך אשר צויתני לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי".

ברש"י ד"ה ואמרת לפני ה' אלקיך: "התוודה שנתת מעשרותיך". ובסוטה (דף לב:) למדנו שאמירה זו היא וידוי מעשר. וצריך להבין מדוע בחרו שם זה, אשר משמעו פירוט עוונות? ואפשר לומר על פי מה שפירש הרב הקדוש מרוז"ן זצ"ל, גבי מה שאומרים בתפילת ראש השנה 'כי זוכר כל הנשכחות אתה הוא מעולם, ואין שכחה לפני כסא כבודך', ולכאורה צריך להבין ענין כפילות הלשון.

אלא שנרמז בזה שחובה על האדם בעשותו מצוה לשוכחה תיכף, ואז זוכרה ה', וזה 'זוכר כל הנשכחות', אבל אם עובר האדם עבירה, חובה על האדם לזכרה תמיד, וכמאמר הכתוב (תהלים נ"א ה') "וחטאתי נגדי תמיד", ואז שוכח ה' כביכול את העבירה, וכן הוא בירושלמי (שבועות פ"א ה"ו, סנהדרין פ"י ה"א): "רבי הונא בשם רבי אבהו: הקב"ה אין לפניו שכחה, כביכול מפני ישראל נעשה שכח".

אבל אם שוכח האדם את העבירה שעשה, אז 'ואין שכחה לפני כסא כבודך', ואז זוכרה הבורא יתברך, ובזה יובן השם 'יודי', כי אם נתן האדם כל מעשרותיו כאשר ציוהו ה', היה צריך לשכוח זאת, ויען לא שכח זאת, כאמרו "לא שכחתי", לחטא נחשב לו, ועל חטא זה הוא מתוודה.

(רבי מאיר אריק זצ"ל)

מדה כנגד מדה - בדף היומי

כמו שהתנהג בחייו - כך ידונו אותו

כתובות דף עז: "רבי יהושע בן לוי מיכרך בהו ועסיק בתורה (היה נדבק בהם בחולי מחלת הראתן ולומד תורה), אמר (נאמר על התורה): אילת אהבים ויעלת חן - אם חן מעלה על לומדיה, אגוני לא מגנא (וכי אינה מגינה עליהם מפני הפורענות)? כי הוה שכיב (כאשר נפטר אבי יהושע בן לוי), אמרו ליה למלאך המות: זיל עביד ליה רעותיה (לך עשה לו את רצונו שצדיק גדול הוא וצריכים לעשות את רצונו שימות באופן הנוח לו). אזל איתחזי ליה (הלך מלאך המות ונראה לו), אמר ליה (לו ריב"ל למלאך המוות): אחוי לי דוכתאי (הראה לי את מקומי בגן עדן), אמר ליה: לחיי (בסדר). א"ל (ריב"ל למלאך המוות): הב לי סכינך (שבו אתה הורג), דלמא מבעת לי באורחא (שמא תפחידני בדרך), יבהה ניהליה (נתן לו את סכינו). כי מטא להתם, דליה קא מחוי ליה, שוור נפל לההוא גיסא, נקטיה בקרנא דגלימיה (כאשר הגיע לגן עדן הרים את רבי יהושע להראות לו את המקום, והראה לו. קפץ רבי יהושע ונפל לתוך גן עדן, תפס אותו מלאך המוות בכנף של בגדו), אמר ליה (לו ריב"ל למלאך המוות): בשבועתא דלא אתינא (בשבועה שאיני בא אליך). אמר קודשא בריך הוא: אי איתשיל אשבועתא ניהדר, אי לא - לא ניהדר (אם בחייו פעם אחת נשאל על שבועתו והפר אותה - שיחזור למלאך המוות, שאף במקרה זה יוכל להפר שבועתו. ואם לא נשאל מעולם על שבועתו - שלא יחזור)...".

פירוש: כמו שהתנהג בחייו - כך ידונו אותו, שאם בחייו פעם אחת נשאל ריב"ל על שבועתו והפר אותה - יחזור למלאך המוות, ואף במקרה זה יוכל להפר שבועתו. ואם לא נשאל מעולם על שבועתו - לא יחזור למלאך המוות.

לרפואה שלמה: בן ציון בן חיה ★ לעילוי נשמת: מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל
להנצחות, הקדשות ופרטים על הספרים 054-251-0336 קו אמריקאי: 646-340-5403
דוא"ל ap@torah24-7.com אתר <https://torah24-7.com/SEFORIM-HEBREW/>

